

**Ávarp
forseta Íslands
Guðna Th. Jóhannessonar
í sjómannadagsmessu í Grindavíkirkirkju
7. júní 2020**

Ágætu messugestir.

Ég óska ykkur og landsmönnum öllum til hamingju með daginn. Sjómannadagurinn telst til helstu hátíðarstunda okkar Íslendinga, dagur virðingar og íhugunar. Við minnumst þeirra sem hlotið hafa vota gróf í tímans rás, þeirra sem sjórinn tók. Já, blessuð sé minning þeirra. En þetta hefur líka verið dagur gleði og fjörs, stund sem á að efla með okkur bjartsýni og von. Allt er að vísu með öðru sniði nú í ár, því ræður veiran skæða sem setti allt úr skorðum. Í ár getur sjóarinn síkati ekki laðað heimafolk og gesti niður að höfn hér í Grindavík. Enn eru hömlur á mannamót sem fara verður eftir, að ráði okkar einvalaliðs í almanna- og veiruvörnum.

En þannig tengjast ýmsir þræðir saman á sjómannadegi; reynsla hins liðna og óræð framtíð, sár missir og björt von, kátína og lotning.

Ég minntist á vágestinn sem valdið hefur svo miklum vanda og sorg hér og um víða veröld. Við hugsum hlýtt til þeirra sem misst hafa ástvini af völdum farsóttarinnar. En horfum þá líka til þess að enn verr hefði getað farið nú og enn verr fór áður fyrr.

Merkar frásagnir eigum við af farsóttum fyrri alda. Þannig segir sagnaritarinn Þúkýdídes frá ægilegum faraldri í Apenu til forna og hrollköld lýsing er til á þeim hörmungum sem dundu yfir mannfólkið þegar plágan mikla geisaði í Flórens á Ítalíu á fjórtándu öld. „Auðmjúkar bænir til Guðs, sem hinir trúuðu fluttu ótölulegar, í helgigöngum eða af öðru tilefni, komu ekki að neinu gagni,“ segir í þeirri frásögn, og jafnframt að engin meðul virtust duga. Um síðir kom pestin hingað til lands – Svarti dauði – og eirði fáum. „Sló þegar sóttinni á landsfólkið með mannfalli,“ segir í einum annál þess tíma og í öðrum þeirra er líkum leitt að því að þar með hafi tekið fyrir sagnaritun hér á landi – „hafa þá fráfallið þeir fróðu menn er slíkt hafa fyrir sig lagt“, stendur þar.

Áfram áttum við þó hinar eldri sögur. Í einni fornaldarsagna Norðurlanda greinir frá svonefndum ætternisstapa á Gautlandi í Svíþjóð. Fram af honum var ellihrumum hrint „og þurfum vér af engu voru foreldri þyngsl að hafa“, segir sögumaður þar hispurslaust.

Til eru heimildir um að til svipaðra ráða hafi verið gripið í hallærum á fyrstu öldum Íslandsbyggðar. Harka og grimmd. Að fornu og nýju gætir ætíð þeirra kennda. Hér á landi og utan úr heimi heyrum við sífellt fréttir sem hryggja okkur eða reita til reiði. Og stundum veldur eitt atvik straumhvörfum. Stundum breytist eitt ódæðisverk í sannleiksmerki um djúpstætt misrétti. Í Bandaríkjunum varð morðið á George Floyd í síðasta mánuði að slíku tákni. Myndir af lögregluþjóni sem réð honum bana fóru víða og ollu mótmælaöldu sem ekki sér fyrir endann á. „Ég næ ekki andanum,“ voru lokaorð hins látna. Fyrrverandi forsetar vestra eru í hópi þeirra fjölmörgu sem hafa fordæmt ódæðið, varað við ofsa og ofbeldi en vonast eftir að kerfisbundnu ranglæti og rótgróinni kynþáttahyggju linni.

Undir það hljótum við að taka á þessu landi, í þessu húsi, í þessari messu. Því hvaða réttur er dýrmætari en sá að mega draga andann? Hvað getur kristinn siður kennt annað en samúð með þjáðum og andúð á ofríki? Og hvort er betra að gera, stuðla að sátt eða kynda undir ófriðarbál?

Harka og grimmd, af þessu er nóg, því miður. En mildi og mannúð finnast líka í ríkum mæli í heimi hér. Sú hefur lengi verið raunin. Bandaríski mannfræðingurinn Margaret Mead var eitt sinn spurð hvað hún teldi vera fyrstu merki um menningu meðal mannkyns. Myndu það vera tilhöggur steinar? Örvaroddar? Leirker? Nei, svaraði Mead, það myndi frekar vera ævafornt bein úr manni, lærleggur sem hafði brotnað en verið búið um svo að greiri um heilt. Lærbrotin manneskja gat ekki verið hópi fólks að gagni, jafnvel hættuleg með því að hægja á ferð þess. Því lægi beint við að yfirgefa hana og láta hana bíða örlaga sinna. En þarna hafði einhver lagt það á sig að hjálpa þeim sem var hjálpar þurfi. Það var menning, það var mennska.

Gleymum því ekki heldur að þótt víða mega finna óð til hins sterka og volduga í sagnaarfi okkar Íslendinga geyma sögurnar einnig lof um líkn. Það segir auk þess sitt að tekist hefur að greina eitt orð á fornu rúnakefli, einni elstu heimild um íslenska skrift. Það orð er ást.

Ágætu áheyrendur: Í öflugum og réttlátu samfélagi ríkir samkennd. Í öflugum og réttlátu samfélagi lærum við af reynslu liðins tíma, sækjum þangað vísdom sem kemur að gagni á framfarabraut og vitum um leið af þeim vítum sem varast má.

Nú líða dagar án þess að ný smit veirunnar greinist hér á landi. Við náðum að verjast þessari vá eins vel og raun bar vitni vegna þess að við lögðum traust

okkar á vísindi og þekkingu. Við nutum lækninga og lyfja, við nutum heilbrigðiskerfis sem allir eiga aðgang að, og við nutum krafta heilbrigðisliðs sem lagði nótt við dag í störfum sínum.

Við getum glaðst yfir því og þakkað fyrir að vera betur undir áföll búin en formæður okkar og forfeður sem áttu litla lífsvon þegar farsóttir riðu yfir.

Sama má segja um sjómenskuna. Á sjómannadegi getum við glaðst yfir því að nokkur nýliðin ár liðu hér án þess að mannskaði yrði á hafi úti. Þetta getum við helst þakkað hvers kyns framþróun í öryggismálum og má þá kannski spyrja: Er ekki lengur þörf á að fara með sjóferðabæn þegar haldið er úr höfn? Og má þá kannski hugsa á svipaða lund hvaða ályktun skuli draga af því annars vegar að auðmjúkar bænir dugðu ekki þegar plágur geisuðu fyrr á öldum og hins vegar að við leggjum traust okkar svo mjög á vísindin nú um stundir?

Hér má hver dæma fyrir sig. Það þykist ég þó vita að hættur hafsins beri að virða frekar en að falla í freistni oflætis og kæruleysis. Og hitt vil ég einnig nefna að veiran skæða minnti okkur á vanmátt okkar og smæð, þrátt fyrir alla okkar vísindalegu þekkingu. Allar okkar framfarir virðast lítils virði – og geta jafnvel verið varasamar, margar hverjar – án kristilegs kærleiks og hvers kyns kærleiks.

Hér í Grindavík fyrr á tíð tóku menn sjóhatta sína ofan og lásu sjóferðabæn. Og svo var lagt á sundið. Í elstu bæn þeirrar gerðar, sem varðveist hefur á Íslandi, er heitið á Maríu mey. Bænin hefst svo og geri ég þau upphafsorð að mínum lokaorðum um leið og ég þakka áheyrnina, ítreka góðar kveðjur til ykkar á sjómannadegi og óska ykkur alls velfarnaðar:

Guð faðir og hans sonur og hinn
heilagi andi,
sjái og signi lýði og lýði,
unga menn og gamla,
farm og fjalir,
stefnu og stýri,
þóftur og þiljur,
árar og austurstrog
og allan vörn reiða.